

de marge – als we haar voor dood verklaren. Verder ben ik best bereid vals spel te spelen, luid te roepen dat we een nieuwe beeldculturele gouden eeuw tegemoet gaan en stilzwijgend in mijn hoekje te werken aan wat mij echt aan het hart ligt: het overleven van de cinematografie.

[p. s.]

Huub zei me achteraf dat hij zich 'kostelijk vermaakt' had bij mijn klimaatlezing. Het misverstand als grap bedoeld, 'tongue in cheek'. Huub, dat is na zijn dood nog sterker geworden dan tijdens zijn leven, werd au sérieux genomen wanneer hij dat niet wilde zijn, en wanneer hij het ernstig bedoelde, nam men hem niet au sérieux.

Paul Verstraten

'Ik zou hem wel kunnen slaan...'

Er zijn van die momenten in een film dat je denkt iets voor het eerst te zien. Dit stukje gaat daarover.

De relaties tussen taal en film zijn fascinerend. In een taxonomische benadering (natuurlijk onvolledig) onderscheid ik drie soorten relaties. Hetgeen niet uitsluit dat er tussen die relaties ook weer relaties zijn.

Allereerst de relatie tussen taal en beeld die zich binnen de film zelf afspeelt. Een rijk gebied: dialogen en hun vele manieren van functioneren (gezongen, gesproken, gedeclameerd, in beeld of buiten beeld en combinaties daarvan), commentaarstemmen, voice-over van personages. Geschreven teksten: tussentitels, teksten over een beeld, en zelfs 'handgeschreven' (de vele brieven in film of de filmbrieven, die onderwerp zijn van het laatste nummer van het filmtijdschrift *Vertigo*).

Vervolgens is er het probleem van de meta-taal: hoe en vanuit welke optiek of achtergrond spreken we over een beeld, over een film? En over welk facet van een beeld of een film? Dit allerminst eenvoudige probleem is meestal impliciet aanwezig in de conversaties die we over film (beelden) hebben: vanuit welke epistemologie spreken we, met welke veronderstellingen? Spreken we als een technicus, met een eigen vakjargon? Als een toeschouwer met zijn eigen, vaak onbewuste waardeoordelen? Als een

theoreticus die zijn discours onderworpen ziet aan de eisen die ook aan andere wetenschappelijke disciplines gesteld worden? Als een filmwetenschapper die vanuit een andere discipline (semiologie, psychologie, psychoanalyse, linguïstiek) over film spreekt (zie het artikel van Roger Odin, 'Pedagogische Dromen', *Versus* 1, 1987; Odin karakteriseert film als een studieobject zonder 'eigen' discipline)? Geen gering probleem, dat ik hier niet verder zal uitdiepen, maar dat me wel op de derde relatie brengt.

Die derde relatie is een verlengstuk en een specificering van het tweede: het bestuderen van de film vanuit een discipline die zelf de taal als onderwerp heeft: de linguïstiek. Het moge duidelijk zijn dat vooral het werk van mensen als Christian Metz en Michel Colin hieronder valt. (Geen wonder, aangezien ze van origine linguïsten zijn!) *Langage et Cinéma* (Metz) en *Langue, Film, Discours* (Colin) zouden zonder de linguïstiek niet het licht gezien hebben. En ook het recente onderzoek van Metz met betrekking tot de enunciatie is gefundeerd op de linguïstiek (zie de vertaling daarvan in *Versus* 3/1988).

Vanuit die linguïstische optiek heeft men ook vaak het shot als (vergelijkbaar met) een énoncé geformuleerd. Maar in tegenstelling tot eenheden binnen de natuurlijke taal, kan het shot alleen affirmatief zijn (Colin) en heeft het maar één temporele dimensie: de tegenwoordige tijd. Een shot kan niet uitdrukken 'dit is geen revolver'. Evenmin 'de man liep over straat'.

Laatst zag ik BAGDAD CAFE, een film waarin een Duitse vrouw in Amerika verzeild raakt. Na de opening, waarin zij en haar echtgenoot uiteengaan (het loopt zelfs op een handgemeen uit, met rake klappen), belandt ze met haar koffer in het wegrestaurant 'Bagdad Café'. Daar

installeert ze zich, alleen, in een bungalow. Ze opent haar koffer: de verkeerde! De kleren van haar man! Ze vertrekt boos haar gezicht. Dan volgt een kort shot waarin we zien hoe ze haar man ervan langs geeft. Als we dit zouden moeten beschrijven, zou het zo iets zijn als: 'Oh, als hij hier was, zou ik hem wel kunnen slaan'. Alsof deze beeldenconstructie weergeeft wat we in de taal de voorwaardelijke wijs (de optatief) noemen.

Een mooi moment, waarin een beeldenconfiguratie een taalkundig fenomeen benadert dat tot nu toe zonder filmische correspondent is gebleven.